

"OILA VA XOTIN-QIZLAR" ILMYIY-TADQIQOT INSTITUTI

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA

xalqaro ilmiy jurnali

*Society, Gender and Family in
Central Asia*
international academic peer reviewed journal

*Общество, гендер и семья в
Центральной Азии*
международный научный рецензируемый журнал

2023/3 (8)

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO'YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e'lon qilinishi mumkin bo'lgan jurnal sifatida ro'yxatga olingan.

DOI: 26739/2118-9998

ISSN 2049-3630

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (*Bosh muharrir*) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*
SAIDOVA Galina Karimovna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SHOUMAROV G'ayrat Baxramovich – *psixologiya fanlari doktori, professor.*
ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich (*Bosh muharrir o'rinbosari*) – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
BEKMURADOV Adham Sharipovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
MA'RUFOVA Gulnora Mahmudovna – *Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirining birinchi o'rinbosari.*
MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna – *pedagogika fanlari doktori, professor.*
RAHIMOVA Nigina Xayrullayevna – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
SAIDOV Akmal Xolmatovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*
YAKUBJANOVA Dilobar Batirovna – *pedagogika fanlari doktori, dotsent.*
TASHMUXAMEDOVA Diloram Gafurjanovna – *tibbiyot fanlari nomzodi.*
UMIRZAKOV Baxodir Xamidovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*
ZIYAYEV Azamad Xamidovich – *tarix fanlari doktori, professor.*
ABDUSAMATOV Xasanboy Usmonjon o'g'li – *psixologiya fanlari doktori.*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (*Главный редактор*) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*
Саидова Галина Каримовна – *доктор экономических наук, профессор.*
Шоумаров Гайрат Бакрамович – *доктор психологических наук, профессор.*
Абдураманов Хамид Худайbergenovich (*Заместитель главного редактора*) – *доктор экономических наук, профессор.*
Бекмуратов Адхам Шарипович – *доктор экономических наук, профессор.*
Маъруфова Гулнора Махмудовна – *первый заместитель министра по поддержке Махалли и семьи.*
Мусурманова Айниса Мусурмановна – *доктор педагогических наук, профессор.*
Рахимова Нигина Хайруллаевна – *доктор экономических наук, профессор.*
Саидов Акмал Холматович – *доктор юридических наук, профессор.*
Якубжанова Дилобар Батировна – *доктор педагогических наук, доцент.*
Ташмухамедова Дилорам Гафуржановна – *кандидат медицинских наук.*
Умирзаков Баходир Хамидович – *доктор экономических наук, профессор.*
Зияев Азамат Хамидович – *доктор исторических наук, профессор.*
Абдусаматов Хасанбой Усмонжон угли – *доктор психологических наук.*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna
(*Editor-in-Chief*) – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*

MEMBERS OF THE EDITING BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*
Saidova Galina Karimovna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Shoumarov Ghayrat Bakhramovich – *Doctor of Psychological sciences, Professor.*
Abduramanov Khamid Khudaybergenovich (*Deputy Editor-in-Chief*) – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Bekmuradov Adkham Sharipovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Marufova Gulnora Makhmudovna – *First Deputy Minister of the Minister of Mahalla and family support.*
Musurmanova Aynisa Musurmanovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Professor.*
Rakhimova Nigina Khayrullayevna – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Saidov Akmal Kholmatovich – *Doctor of Juridical sciences, Professor.*
Yakubjanova Dilobar Batirovna – *Doctor of Pedagogical sciences, Associate Professor.*
Tashmukhammedova Diloram Ghafurjanovna – *Candidate of Medical sciences.*
Umirzakov Bakhodir Khamidovich – *Doctor of Economic sciences, Professor.*
Ziyayev Azamad Khamidovich – *Doctor of Historical sciences, Professor.*
Abdusamatov Khasanboy Usmonjon ugli – *Doctor of Psychological Sciences.*

XALQARO TAHRIR HAY'ATI:

Doktor Rashmini Koparkar,
Rossiya va Markaziy Osiyoni o'rganish markazi dotsenti
Xalqaro tadqiqotlar maktabi,
Javoharlal Neru universiteti,
Nyu-Dehli, Hindiston

Artamonova Yekaterina Iosifovna,
Chelyabinsk davlat madaniyat instituti,
Pedagogika fanlari doktori, professor

Doktor Priti Kesavan,
Texnologiya fakulteti boshlig'i,
London biznes va moliya maktabi,
Singapur

МЕЖДУНАРОДНАЯ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Доктор Рашмини Копаркар,
Доцент Центра исследований России и Центральной Азии,
Школа международных исследований,
Университет Джавахарлала Неру,
Нью-Дели, Индия

Артамонова Екатерина Иосифовна,
Челябинский государственный институт культуры,
доктор педагогических наук,
профессор

Доктор Прити Кесаван,
Руководитель Технологического факультета
Лондонская школа бизнеса и финансов, Сингапур

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD:

Dr. Rashmini Koparkar
Assistant Professor
Centre for Russian and Central Asian Studies
School of International Studies
Jawaharlal Nehru University
New Delhi, India

Artamonova Yekaterina Iosifovna
Chelyabinsk State Institute of Culture
Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor

Dr. Preethi Kesavan
Head, School of Technology
London School of Business and Finance, Singapore

SOTSILOGIYA

Egamberdiyeva N.M. Yunusov U.O. Tazyiq va zo‘ravonlikka uchragan ayollar va reabilitatsiya markazlari bo‘yicha xalqaro tajriba	4
Xodjayev S.D. Gender munosabatlar sotsiologik va psixologik yondashuvlar talqinida	11
Xomitov K.Z. Qishloq yoshlarini ish bilan ta‘minlashning samarali tashkiliy mexanizmlari ta‘sirini aniq sotsiologik baholash.....	18
Karimova M.K. Umumiy ta‘lim muassalarida bolalar zo‘ravonligi turlari va shakllari.....	27

DEMOGRAFIYA

Abduramanov X.X. Demografik rivojlanishning normativ-huquqiy va institusional asoslarini takomillashtirish	34
---	----

FALSAFA

To‘xtayev H.P. Yangi ma‘naviy makon qiyofasi rivojida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligi	40
Alimov S.K. Oilalardagi ijtimoiy-ma‘naviy muhitni sog‘lomlashtirishda keksalar ishtirokini qo‘llab-quvvatlash (Singapur va Malayziya tajribasi asosida)	47
Hojiyev R.B. Kreativlik fenomeni: etimologik va nazariy eksplikatsiyasi.....	54

OILA VA JAMIYAT

Saydivaliyeva X.X. O‘zbekistonda ayollar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlarni ta‘minlashning joriy holati tahlili	62
Nazarova R.S. Oilaviy dam olish tadbirlari voyaga yetmaganlar huquqbuzarligining oldini olish vositasi sifatida	70
Nomozova O‘.A. Oilaviy munosabatlarda muloqotning o‘rni.....	75
Ikramova K.Sh. Yosh er-xotirlarda ziddiyatlar paydo bo‘lishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	79
Safoyeva R.J. Oilalar farovonligida ota-ona va inson qadr-qiyamatining ahamiyati.....	86
Ermatov Sh.T. Xotin-qizlarning hayotiy va oilaviy strategiyalari bo‘yicha Rossiya tajribasi.....	91

PSIXOLOGIYA

Ikmatullayev G‘.Z. Adaptatsiya jarayonining pedagogik-psixologik xususiyatlari	102
Narmetova Y.K. Psixosomatik kasalliklar bilan kasallangan bemorlar psixoemotsional sohasining jins xususiyatlari	107
Sharapova D.B. Ijtimoiy-iqtisodiy qaramlikka moyil shaxslarda ustuvor oriyentatsiyalar tahlili.....	112
Yusupxodjayeva U. “Psixologik salomatlik” tushunchasining ilmiy-nazariy tasnifi	120
Raimdjanova G.B. Talabalarning ijodiy faoliyatiga ta‘sir etuvchi psixologik omillarning nazariy tahlili	126

MENEJMENT

Иноятова С.Р. Методологические основы исследования управленческих качеств у лидеров молодежи.....	130
--	-----

PEDAGOGIKA

Mavlonov B.B. Oilada o‘smir yoshidagi bolalarning hushyorlik va ogohlik fazilatlarini rivojlantirishga doir ijtimoiy-pedagogik faoliyat mazmuni	136
To‘raqulov U.X. Bo‘lajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda axborotlashtirishga qo‘yiladigan zamonaviy talablar.....	141
Fu Lei. A study on types and causes of online writing errors based on iwrite.....	145
Zufarova Y.M. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda empatiyaning o‘rganilganlik darajasi	153

Narmetova Yulduz Karimovna,
Toshkent tibbiyot akademiyasi
Pedagogika, psixologiya va tillar kafedrası dotsenti

PSIXOSOMATIK KASALLIKLAR BILAN KASALLANGAN BEMORLAR PSIXOEMOTSIONAL SOHASINING JINS XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Maqolada psixosomatik kasalliklar bilan og'riqan bemorlarda uchraydigan emotsional holat buzilishlari, ularning kasallikning og'ir kechishi va salbiy oqibatlariga olib kelishidagi roli, jins tafovutlari o'rganilgan. Ta'kidlanadiki, psixosomatik kasalliklar ko'pincha emotsional holat buzilishlari bilan niqoblanishi va aksincha mazkur kasalliklarda emotsional soha buzilishlari kasallikning batamom tuzalib ketishiga to'sqinlik qiladi. Mazkur holatlar psixosomatik kasalliklar klinikasida psixologik yordamni tashkil etish va barcha psixoprofilaktik hamda korreksion tadbirlarni yo'lga qo'yishni taqozo etadi.

Tayanch so'zlar: psixosomatika, emotsional holat, gender xususiyatlari, psixokorreksiya, xavotirlanish, depressiya, kasallikka munosabat, nevrasteniklik, sensitivlik, egosentriklik, g'azablanish, xursandchilik.

Аннотация. В статье рассматриваются гендерные различия в расстройствах эмоционального состояния у больных психосоматическими заболеваниями, их роль в тяжести заболевания и негативных последствиях. Отмечается, что психосоматические заболевания часто маскируются эмоциональными расстройствами и, наоборот, эмоциональные нарушения при этих заболеваниях препятствуют полному выздоровлению заболевания. Данные случаи требуют организации психологической поддержки в клинике психосоматических заболеваний и проведения всех психопрофилактических и коррекционных мероприятий.

Ключевые слова: психосоматика, эмоциональное состояние, гендерные особенности, психокоррекция, тревога, депрессия, реакция на болезнь, неврастеничность, чувствительность, эгоцентризм, гнев, счастье.

Annotation. The article examines gender differences in emotional disorders in patients with psychosomatic diseases, their role in the severity of the disease and negative consequences. It is noted that psychosomatic diseases are often masked by emotional state disorders, and on the contrary, emotional disorders in these diseases prevent the complete recovery of the disease. These cases require the establishment of a psychologist in the clinic of psychosomatic diseases and the implementation of all psychoprophylaxis and correction measures.

Keywords: psychosomatics, emotional state, gender characteristics, psychocorrection, anxiety, depression, reaction to illness, neurasthenic, sensitive, egocentric, anger, happiness.

Kirish. Jahonda salomatlik inson tinchligi va xavfsizligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri sifatida tan olinadi. Butunjahon Sog'liqni Saqlash Tashkilotining "Yuqumli bo'lmagan kasalliklarni profilaktika va nazorat qilish bo'yicha 2013–2020-yillarga mo'ljallangan global rejasi" (2013), "Jamoat sog'lig'ni saqlash tizimi salohiyati va xizmatlarini mustahkamlash

bo'yicha harakatlarning Yevropa rejasi" (2012) hamda "Sog'liqni saqlash tizimlari salomatlik va farovonlik uchun" Tallin Xartiyasi (2015) kabi muhim hujjatlarda aholining tibbiyot va psixologiya fanlari yutuqlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi salomatlikning yuqori darajasiga erishishda zarur ekani alohida ta'kidlanadi (World Health Organization. Basic documents). Bugungi kunda

aholi salomatligini yaxshilash jahon miqyosida muhim ehtiyoj sifatida qaralmoqda, sogʻliqni saqlash tizimida psixologik xizmatni tashkil etish orqali ushbu muammolarni hal etish dolzarbligicha qolmoqda.

Mamlakatimizda sogʻliqni saqlash tizimini, ayniqsa keyingi yillarda zamonaviy talablar asosida tashkil etish, tibbiy xizmat koʻrsatish madaniyatini sifat jihatdan yangi pogʻonaga koʻtarish, aholi salomatligi, jumladan, ruhiy salomatligini muhofaza qilishni yaxshilash boʻyicha keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 1-dekabrda qoʻllab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PF-5270-son Farmoni, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 4-aprelda qoʻllab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PQ-2866-son, shuningdek, 2018-yil 7-iyunda qoʻllab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi PQ-3052-son qarorlari, Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 18-sentabrda qoʻllab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi 736-son qarori, shuningdek, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 13-fevralda qoʻllab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida”gi 2019–2025-yillarda Oʻzbekiston Respublikasi aholisining ruhiy salomatligini muhofaza qilish xizmatini rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash toʻgʻrisida”gi qarori hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa meʼyoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarning ijrosini taʼminlashga muayyan darajada xizmat qiladi¹.

¹ Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маъросидаги маърузаси // Ўзбекистон адабиёти ва санъати газетаси. 2016 й. 8 декабрь. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. — Тошкент, 2017. — Б. 39. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурашимиз. — Тошкент: “Ўзбекистон” 2017. — 488 б.

Bu vazifalarni amalga oshirishda surunkali psixosomatik kasalliklarga chalingan bemorlarda yuz beradigan psixologik oʻzgarishlarga oid klinik-psixologik tadqiqotlar samaradorligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Maqsad va uni asoslash. Xorijda sogʻliqni saqlash tizimida psixologik xizmat amaliyotini tashkil etish va takomillashtirish muammolari V.N.Myasishev, G.S.Abramova, M.A.Berebin, V.V.Guldan, I.N.Gurvich, A.V.Gajeva, M.M.Kabanov, N.V.Kaltayeva, Y.V.Matveyeva, L.V.Miller, B.V.Mixaylov, V.V.Nikolayeva, N.A.Rusina, V.V.Solojenkin, A.N.Soboleva va V.A.Tashlikovlarning ilmiy ishlarida chuqur tahlil qilingan². J.H.Cassedy, P.Starr, J.D.Matarazzo, J.Stamp, R.R.Baker, S.Rossmann tibbiyot sohasi boʻyicha ixtisoslashgan psixolog faoliyatini tashkil etish, bemorlarga psixik maslahat va psixik-korreksion yordam koʻrsatish usullari, surunkali somatik kasalliklarni klinik davolash jarayonida psixolog ishtiroki va psixologik yordam koʻrsatishning ahamiyatiga oid ilmiy gʻoyalarni ilgari surgan.

Mamlakatimiz olimlari: M.D.Davletshin, E.G.Gʻoziyev, Gʻ.B.Shoumarov, V.M.Karimova, Sh.R.Barotov va B.R.Qodirovlar oʻz tadqiqotlarida tibbiyot psixologiyasi, sogʻliqni saqlash tizimida psixologik xizmatning ahamiyatini taʼkidlagan. Kasalliklarning kelib chiqishi, kechishi va davolashda psixologik omillarning oʻrni, bemor psixologik holati va shaxsiy xususiyatlarining kasallik reabilitatsiyasidagi roli Z.R.Ibodullayev, A.I.Xodjayev, N.R.Salimova, D.I.Ilxamova, M.X.Karamyan va boshqalarning tadqiqotlarida oʻrganilgan³.

Tibbiyot psixologiyasida inson shaxsida kasallik taʼsirida roʻy beradigan oʻzgarishlar

² Абрамова Г. С., Юдич Ю. А. Психология в медицине. — Москва: «Кафедра-М», 1998. — 222 с. Погосова Г. В. Депрессия — новый фактор риска сердечно-сосудистых заболеваний и предиктор коронарной смерти // Кардиология, 2002. — № 4. — С.86-89. Психология здоровья: Учебник для вузов / Под ред. Г. С. Никифорова. — Санкт-Петербург: Питер, 2003. — 607 с.

³ Илхамова Д. И. Половозрастные особенности отношения личности к болезни при сердечно-сосудистых заболеваниях (на примере больных ишемической болезнью сердца и артериальной гипертонией) // Автореф. дис. ...канд. психол. н. — Ташкент, 2003. — 22 б. Карамян М. Х. Социально-психологические особенности личности при психосоматическом заболевании (на примере язвенной болезни желудка и двенадцатиперстной кишки) // Автореф. дис. ...канд. психол. н. — Ташкент, 2000. — 18 с.

tavsifi, kasalliklarning kelib chiqishi, kechishi va davolanishida psixologik omillarning roli, bemorning kasallikka munosabati va uning davolanish jarayonidagi ahamiyati, kasallikni davolashda bemorning atrof-muhit, qavm-qarindoshlari va hamkasblari, shuningdek, tibbiyot xodimlari bilan o‘zaro munosabatlari ta‘sirining o‘rni borasida juda ko‘p tadqiqotlar amalga oshirilgan⁴. Ushbu tadqiqotlarda poliklinik va statsionar sharoitda bemorlarga nafaqat tibbiy, balki psixologik xizmat ko‘rsatish ham zarur ekani ta‘kidlanishiga qaramay, sog‘liqni saqlash tizimida psixologik xizmat amaliyotini tashkil etish va rivojlantirish masalasi mutaxassislar tomonidan bahs-munozaraga sabab bo‘lmoqda. Tibbiyot muassasalarida psixologik xizmat qanday amalga oshirilishi, mazkur soha psixologining asosiy vazifalari nimalardan iborat bo‘lishi, psixolog tibbiy xizmat ko‘rsatish darajasini oshirishga qanday hissa qo‘shilishi, turli nozologiyalarda psixologik xizmat qanday ko‘rsatilishi hamda uning tuzilmaviy komponentlari nimalardan iborat bo‘lishi kerakligi haqidagi masalalar to‘laqonli ilmiy yechimini topmagan.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi.

Eksperimental tadqiqotda jami 447 nafar sinaluvchi ishtirok etgan bo‘lib, ulardan 131 nafarini erkaklar, 316 nafarini ayollar tashkil qiladi. Sinaluvchilar orasida uchraydigan kasalliklar bo‘yicha tahlilni o‘rganadigan bo‘lsak, quyidagi holatni kuzatish mumkin: onkologik bemorlar 51 nafar, poliklinikaga tashrif buyurganlar 238 nafar, kardiologik kasalliklar 51 nafar, endokrinologik kasalliklar 68 nafar, oshqozon-ichak kasalliklari 10 nafar, nazorat guruhi 29 nafar.

Amaliy psixologiyaning dolzarb muammolaridan biri bemorlarning shaxs xususiyatlari, emotsional sohasi va xulq-atvoridagi o‘zgarishlarni tahlil qilish, psixokorreksiya ishlarini amalga oshirish va boshqa ko‘rinishdagi psixologik xizmatlarni taqdim etishdan iboratdir. Mazkur

⁴ Абрамова Г. С., Юдич Ю. А. Психология в медицине. – Москва: «Кафедра-М», 1998. – 222 с. Александр Ф. Психосоматическая медицина. Принципы и практическое применение / Пер. с англ. С. Могилевского. – Москва: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 352 с. Погосова Г. В. Депрессия – новый фактор риска сердечно-сосудистых заболеваний и предиктор коронарной смерти // Кардиология, 2002. – № 4. – С. 86-89. Психология здоровья: Учебник для вузов / Под ред. Г. С. Никифорова. – Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 607 с.

tadqiqotda bir qator psixologik tashxis metodikalarini turli kasalliklarga chalingan bemorlarda qo‘llash natijalari va samaradorligi o‘rganildi. Shu jumladan, tadqiqotning turli bosqichlarida Ch.D. Spilberger va Y.L.Xaninlarning “O‘zini o‘zi baholash shkalasi” metodikasi, Zungening “Depressivlik darajasini aniqlash” metodikasi, Kasallikka munosabatni aniqlash (TOBOL) metodikasi, Y.P.Ilin va Y.K.Feshchenkoning “O‘z sabrliligini baholash savolnomasi”, L.A.Rabinovichning “To‘rt modalli emotsionallik savolnomasi”, M. Lyusherning sakkiz rangli testi asosida turli kasalliklarga chalingan bemorlarda o‘tkazildi va ushbu metodikalarning yutuq va kamchiliklarini o‘rganish maqsadida qator statistik mezonlardan foydalanildi.

Psixologik testlar yordamida olingan natijalarning jins xususiyatlariga bog‘liqligini o‘rganish maqsadida Mann-Uitni U-mezonidan foydalanildi. 1-jadvalda keltirilgan ma‘lumotlarga qaraganda Spilberger-Xanin metodikasining vaziyatli va shaxsiy xavotirlanish shkalalari bo‘yicha ayollar va erkaklar o‘rtasida farq mavjud emasligi aniqlandi. Ya‘ni erkaklar va ayollardagi xavotirlanish ko‘rsatkichlari ularning jins xususiyatlariga bog‘liq emas ekan.

1-jadval

Spilberger-Xaninning xavotirlanish darajasini aniqlash metodikasi yordamida olingan natijalar bo‘yicha jinsiy tafovutlarni Mann-Uitni U-mezoni asosida o‘rganish (N=447)

Ko‘rsatkichlar	O‘rtacha ranglar		U	p
	Erkaklar (n=131)	Ayollar (n=316)		
Vaziyatli xavotirlanish	216.9	226.9	19766.5	0.453
Shaxsiy xavotirlanish	223.7	224.1	20661.5	0.977

Depressiyaga moyillikning jins xususiyatlariga bog‘liqligini o‘rganish maqsadida ham Mann-Uitni U-mezonidan foydalanib, erkaklar bilan ayollardagi depressivlik ko‘rsatkichlari orasida ishonch darajasidagi statistik farq mavjudligi aniqlandi ($U=17601,5$; $p<0,05$). 2-jadvaldagi ma‘lumotlarga qaraganda ayollarda depressiyaga moyillik erkaklardan ko‘ra kuchliroq ifodalangan ekan. Aslida, bu natija ko‘plab ilmiy adabiyotlarda tasdiqlangan qonuniyatga ko‘ra ayollarda o‘ng yarimsharning erkaklarga nisbatan ustunlik qilishi

bilan izohlanadi va ehtimol, shuning uchun ham ayollarda kasallik alomatlari ko'ringanda ularda tushkunlikka tushish holati kuchliroq namoyon bo'lishi kuzatilishi ehtimol.

2-jadval

Zungening depressivlik darajasini aniqlash metodikasi yordamida olingan natijalar bo'yicha jinsiy tafovutlarni Mann-Uitni U-mezeni asosida o'rganish (N=447)

Ko'rsatkichlar	O'rtacha ranglar		U	P
	Erkaklar (n=131)	Ayollar (n=316)		
Depressivlik	200.4	233.8	17601.5	0.013

Kasallikka munosabat tipini aniqlash metodikasi yordamida olingan natijalar bo'yicha jinsiy tafovutlarni Mann-Uitni U-mezeni asosida o'rganish natijalari 3-jadvalda taqdim etilgan. Natijalarga diqqat bilan razm solinsa, erkak va ayollar orasida metodikaning ayrim shkalalari bo'yicha ahamiyatli farqlar mavjudligini kuzatish mumkin. Bular: "Nevrasteniklik" (U=17341; p<0,05), "Sensitivlik" (U=14742,5; p<0,001) hamda "Egosentriklik" (U=17650; p<0,05) shkalalaridir. Erkaklar va ayollarning o'rtacha rang qiymatlari taqqoslanganda har uchala shkala bo'yicha ayollarning erkaklarga nisbatan sezilarli darajada yuqori ko'rsatkichlarga ega ekanligiga guvoh bo'lish mumkin (3-jadval).

3-jadval

Kasallikka munosabat tipini aniqlash metodikasi yordamida olingan natijalar bo'yicha jinsiy tafovutlarni Mann-Uitni U-mezeni asosida o'rganish (N=447)

Ko'rsatkichlar	O'rtacha ranglar		U	P
	Erkaklar (n=131)	Ayollar (n=316)		
Garmonik	232.0	220.7	19653.5	0.199
Ergopatik	219.7	225.8	20130	0.639
Anozognozlik	232.1	220.6	19634	0.186
Xavotirlanuvchan	210.6	229.6	18942.5	0.157
Ipoxondrik	215.1	227.7	19536.5	0.348
Nevrastenik	198.4	234.6	17341	0.007
Melanxolik	217.9	226.5	19899.5	0.518
Apatik	208.3	230.5	18635.5	0.096
Sensitiv	178.5	242.8	14742.5	0.000
Egosentrik	200.7	233.6	17650	0.014
Paranoyyal	211.0	229.4	18998	0.171
Disforik	208.6	230.4	18674.5	0.102

Umuman olganda, yuqoridagi natijalar ayollarda og'riqlar, noqulayliklar, sog'liqning yomonlashishi munosabati bilan erkaklarga nisbatan ko'proq g'azablanish, achchiqlanish, xafa bo'lish, shuningdek, haddan tashqari sezgirlik, nozik tabiatlilik, ta'sirlanuvchanlik holatlari va shu bilan birga atrofda tilarga o'zining qanchalik qiynalayotganini namoyish qilish, boshqalarning diqqat-e'tiborini o'ziga tortishga harakat qilish xislatlari ustunlik qilishini yaqqol ko'rsatmoqda.

L.A.Rabinovichning "To'rt modalli emotsionallik savolnomasi" yordamida olingan natijalar bo'yicha jinsiy tafovutlarni Mann-Uitni U-mezeni asosida o'rganish natijalari 4-jadvalda taqdim etilgan. Jadvaldagi ma'lumotlarga qaraganda faqatgina "Xursandlik" (U=1071; p<0,01) va "G'azablanish" (U=1022; p<0,01) shkalalari bo'yicha erkak va ayollar orasida ahamiyatli statistik farqlar mavjudligini kuzatish mumkin. Qo'rquv va g'amginlik shkalalari bo'yicha esa ishonch darajasidagi farqlar aniqlanmadi.

4-jadval

L.A. Rabinovichning "To'rt modalli emotsionallik savolnomasi" yordamida olingan natijalar bo'yicha jinsiy tafovutlarni Mann-Uitni U-mezeni asosida o'rganish (N=118)

Ko'rsatkichlar	O'rtacha ranglar		U	P
	Erkaklar (n=39)	Ayollar (n=79)		
Xursandlik	71.5	53.6	1071	0.007
G'azablanish	72.8	52.9	1022	0.003
Qo'rquv	61.5	58.5	1464	0.661
G'amginlik	64.6	57.0	1342	0.256

4-jadvaldagi ma'lumotlarning ko'rsatishicha, erkaklarda "Xursandlik" va "G'azablanish" shkalalari ayollardagiga nisbatan ancha yuqori ko'rsatkichlar kuzatiladi. Umuman olganda, xursandlik va g'azablanish hislari stenik emotsiyalarga, qo'rquv va g'amginlik esa astenik turdagi emotsional holatlarga kirishini nazarga olib, yuqoridagi natijalarni quyidagicha izohlash mumkin. Stenik emotsiyalarga (xursandlik, g'azablanish kabi), asosan, keskin xatti-harakatlar, faollik va kuchli tashqi ifodalanish xususiyatlari xos bo'lib, aynan erkaklar tabiatiga bunday hissiyotlar ayollardagiga nisbatan ko'proq namoyon bo'lishi kutilgan natijadir.

Yakuniy qism. Klinika va poliklinika sharoitida olib borilgan tadqiqotlarimiz psixosomatik kasalliklarda har bir kasallik xarakteri, klinik kechishi, davolanish samaradorligi va muddati, bemorning shaxslilik xususiyatlariga ko'ra bemor psixologik holatida turli o'zgarishlarga olib kelishi aniqlandi. Bemorning o'z kasalligiga munosabati, emotsional-irodaviy xususiyatlari uning yosh va jins xususiyatlariga bog'liqligi ham aniqlandi.

Olib borilgan tadqiqotlar natijalari tibbiyot muassasalarida psixologik xizmat faoliyatini yo'lga qo'yish zaruratini asoslashga xizmat qiladi. Shu bois biz turli psixosomatik kasalliklarga chalingan bemorlar uchun psixologik yordam ko'rsatish usullari bo'yicha psixokorreksion dastur ishlab chiqish va uni amaliyotga tatbiq etishni maqsadga muvofiq deb bilamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маъросидаги маърузаси // Ўзбекистон адабиёти ва санъати газетаси. 2016 йил 8 декабрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. – Тошкент, 2017. – Б. 39.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 488 б.
4. Агамамедова И.Н., Никитина Т.Е., Бобров А.Е. Опыт работы психотерапевтического кабинета многопрофильной клиники // Социальная и клиническая психиатрия. – №3, 2016, т. 26. – Б. 45-52.
5. Абрамова Г. С., Юдич Ю.А. Психология в медицине. – Москва: «Кафедра-М», 1998. – 222 с.
6. Александер Ф. Психосоматическая медицина. Принципы и практическое применение / Пер. с англ. С. Могилевского. – Москва: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 352 с.
7. Илхамова Д.И. Половозрастные особенности отношения личности к болезни при сердечно-сосудистых заболеваниях (на примере больных ишемической болезнью сердца и артериальной гипертонией) // Автореф. дис. ...канд. психол. н. – Ташкент, 2003. – 22 б.
8. Карамян М.Х. Социально-психологические особенности личности при психосоматическом заболевании (На примере язвенной болезни желудка и двенадцатиперстной кишки) // Автореф. дис. ...канд. психол. н. – Ташкент, 2000. – 18 с.
9. Погосова Г.В. Депрессия – новый фактор риска сердечно-сосудистых заболеваний и предиктор коронарной смерти // Кардиология, 2002. – № 4. – С.86-89.
10. Психология здоровья: Учебник для вузов / под ред. Г.С. Никифорова. – Санкт-Петербург: Питер, 2003. – 607 с.

“OILA VA XOTIN-QIZLAR” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «СЕМЬИ И ЖЕНЩИН»
“FAMILY AND WOMEN” RESEARCH INSTITUTE

MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT,
GENDER VA OILA

Общество, гендер и семья в Центральной Азии
Society, Gender and Family in Central Asia

xalqaro ilmiy jurnali

международный научный журнал

international academic journal

2023/3 (8)

DOI: 26739/2118-9998

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2021-yil 18-iyundagi 0996-sonli “Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma”si olingan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar RO‘YXATI (2019)ga pedagogika, psixologiya, tarix va falsafa fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari himoyasi uchun ilmiy maqolalar e‘lon qilinishi mumkin bo‘lgan jurnal sifatida ro‘yxatga olingan.

MUASSIS:

“Oila va xotin-qizlar” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**

Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**

Mas‘ul kotib: **Mavlonov B.**

Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O.,
Razzakova N., Sobirova E.,
Jabborov U.**

Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**

Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**

Web dizaynerlar: **Yakubov O., Alimova Z.**

Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e‘tiborga olgan holda jurnalga havola berilishi shart.

Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.

1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 03.10.2023.

“Times New Roman” garniturası. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/8

Nashriyot bosma tabog‘i 7,2.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,

M.Ismoilıy ko‘chasi 1-G uy.

«Pages Print» MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent, Olmazor tumani, Chimboy ko‘chasi, 8-uy.